

ВТОР
ПОЛУГОДИШЕН
МОНИТОРИНГ БРИФ

СЛЕДЕЊЕ НА СПРОВЕДУВАЊЕТО НА СТРАТЕГИЈАТА ЗА РЕФОРМА НА ПРАВОСУДНИОТ СЕКТОР 2017-2022

ПЕРИОД НА СЛЕДЕЊЕ:
ЈАНУАРИ 2022 – ЈУНИ 2022

БЛУПРИНТ ГРУПА
за реформи во правосудството

Содржина

ВОВЕДНИ ЗАБЕЛЕШКИ	3
I. Учество (Инклузивност)	6
II. Транспарентност	8
III. Навременост	11
IV. Квалитет	11
V. Влијание врз човековите права и социјалната правда	13
ЗА ПРОЕКТОТ	15

ВОВЕДНИ ЗАБЕЛЕШКИ

2022 година е последната година во која се спроведува Стратегијата за реформа на правосудниот сектор 2017 – 2022¹ (во натамошниот текст: Стратегијата). Додека дел од планираните мерки и активности се веќе спроведени, особено тие што предвидуваа измена на постојни или донесување нови закони, сепак дел од процесите на изработка и донесување одредени законски решенија сè уште не се завршени,² или пак се забележуваат предизвици при примена на оние кои се веќе усвоени.³

Иако изминатите две години КОВИД-19 пандемијата сериозно го забави целокупниот реформски процес, оваа година може да се каже дека пандемијата веќе не зема толкав замав па причината за неисполнувањето на предвидените активности може да се пронајде во природата на законите, која бара внимателен и постепен процес, со цел да се избегне донесувањето некавалитетни закони кои набрзо ќе треба да се сменат.

- 1 Достапно на: https://www.pravda.gov.mk/Upload/Documents/Strategija%20i%20akciski%20plan_MK-web.pdf
- 2 Кривичен законик, Закон за кривичната постапка, Закон за парничната постапка, Закон за правда за децата итн.
- 3 Особено во однос на примената на одредени одредби од Законот за Јавното обвинителство, Законот за Судскиот совет на Република Северна Македонија и Законот за бесплатната правна помош.

Како и изминатите години, така и годинава со цел обезбедување независно и објективно следење на овие процеси, *Блупринт групата за реформи во правосудството*⁴ во рамките на проектот „За правда – граѓански иридонес за унапредување на правосудството“, финансиски поддржан од Фондацијата Отворено општество – Македонија, врши следење и евалуација на спроведувањето на Стратегијата. Наодите од следењето се објавуваат во мониторинг-брифови, додека наодите од евалуацијата од изминатите години се презентираат во годишни извештаи во сенка за спроведувањето на Стратегијата. Со оглед на тоа што 2022 година е последна година од процесот на нејзиното спроведување, наодите од евалуацијата од изминатите години како и од годинава, ќе бидат споени во анализа со сеопфатна оценка на спроведувањето на Стратегијата.

- 4 Блупринт-групата за реформи во правосудството ја сочинуваат: Македонското здружение на млади правници, Институтот за европска политика, Институтот за човекови права, Коалицијата Сите за правично судење, Хелсиншкиот комитет за човекови права, Центарот за правни истражувања и анализи и Фондацијата Отворено општество - Македонија.

* Содржината е единствена одговорност на авторите и на грантистот и на ниту еден начин не може да се смета дека ги изразува гледиштата и ставовите на Фондацијата „Отворено општество“ – Македонија.

Цел на оваа сеопфатна анализа и генерално, на следењето, е да се процени дали, во колкава мера и на кој начин се одвива процесот на спроведување на Стратегијата во целиот период за кој истата беше предвидена. Следењето е особено насочено кон утврдување на тоа дали спроведувањето на Стратегијата е навремено, транспарентно и инклузивно и дали донесените закони и мерки се соодветни и придонесуваат за остварување на целите поради кои се планирани, како и да се изврши проценка на влијанието на реформите врз почитувањето на човековите права, остварувањето на начелото на владеење на правото и социјална правда. Конечно, анализата ќе содржи и препораки за изработката на новата стратегија за реформа на правосудството – процес во кој Блупринт групата ќе биде вклучена со свои претставници во работната група.

Предмет на следење се конкретни активности и мерки од Стратегијата кои предвидуваат изработка на измени и дополнувања на постојните закони или донесување сосема нови закони. Секоја од законодавните активности кои се предмет на следење се анализира низ призмата на: учеството на засегнатите страни (инклузивноста на процесот), транспарентноста, навременоста (следење на временската рамка предвидена во Акцискиот план кон Стратегијата), квалитетот на предложените законски решенија, како и нивното влијание врз човековите права и социјалната правда.

Другите мерки и активности кои се однесуваат на кадровското, техничкото и финансиското зајакнување на правосудните институции беа анализирани во годинешните извештаи во сенка за спроведувањето на Стратегијата и ќе бидат вметнати во анализата со сеопфатна оценка на спроведувањето на Стратегијата.

Истражувачкиот пристап вклучува комбинација од прибирање и анализа на податоците. Прибирањето на податоците се спроведува преку истражување на јавно достапните податоци и поднесување барања за слободен пристап до информациите од јавен карактер. Анализата се врши преку рамка на индикатори која вклучува индикатори за: инклузивноста, транспарентноста, навременоста, квалитетот и почитувањето на човековите права.

СТАТУС НА СПРОВЕДУВАЊЕ НАМЕРКИТЕ⁵

ЗАКОН	СТАТУС
Закон за медијација	Донесен од Собранието на Северна Македонија во декември 2021 година
Закон за кривичната постапка	Предлог-законот е во процес на подготовка од страна на работната група од април 2021 година
Закон за меѓународна соработка во кривичната материја	Донесен од Собранието на Северна Македонија во април 2021 година
Закон за адвокатурата	Предлог-законот е во собраниска процедура од август 2021 година
Закон за парничната постапка	Предлог – законот е во собраниска процедура од август 2021 година
Закон за правда за децата	Предлог-законот е во процес на подготовка од страна на работната група од септември 2019 година
Кривичен законик	Предлог-законот е објавен на ЕНЕР во јули 2022 година
Закон за паричен надоместок нажртвите на кривичните дела	Предлог-законот е во собраниска процедура од август 2021 година
Закон за Академија на судии и јавни обвинители	Предлог–законот е во собраниска процедура од јуни 2021 година

⁵ Статусот за спроведување на мерките се ажурира паралелно со изработката на овој мониторинг бриф.

I. Учество (Инклузивност)

ИНДИКАТОР: ВКЛУЧЕНОСТ И УЧЕСТВО НА СИТЕ ЗАСЕГНАТИ СТРАНИ (ДРЖАВНИ И НЕДРЖАВНИ), СТРУЧНАТА ФЕЛА, НАУЧНАТА ЈАВНОСТ И ГРАЃАНСКОТО ОПШТЕСТВО ВО ПРОЦЕСОТ НА ИЗРАБОТКА, ДОНЕСУВАЊЕ И СПРОВЕДУВАЊЕ НА ОДРЕДЕНА МЕРКА

Како и во претходните години, законите кои ги следи Блупринт-платформата во првата половина од 2022 година беа во најголем дел изработени од страна на работни групи водени од Министерството за правда. Структурата и составот на посебните работни групи во значителна мерка ги одразуваа спецификите на материјата што е предмет на уредување. Дobar пример за инклузивност на претставници на одделните професии на кои се однесуваат законите е изработката на Законот за адвокатура, во чија подготовка на нацрт-текстот учествуваат и дадоа значителен придонес претставници од Адвокатската комора на Северна Македонија, претставници од Основниот кривичен суд Скопје и неколку индивидуални адвокатски канцеларии.

Добар индикатор за вклученост на граѓанските организации во овие процеси е фактот дека организациите кои се дел од Блупринт-платформата учествуваа во речиси сите работни групи за законите кои беа анализирани, освен Законот за меѓународна соработка во кривичната материја. Сепак, повторно нагласуваме дека отсуствува структуриран модел за учество на граѓанските организации во работните групи во областа на правосудството (Кривичен законик, Закон за кривичната постапка, Закон за парничната постапка и Законот за правда за децата), кој ќе овозможи навремен придонес во процесот на изработка на законите.

Секако Блупринт-платформата и организациите кои се дел од неа продолжуваат да соработуваат и да се вмрежат со другите граѓански организации и тематски мрежи, со што го даваат својот придонес во овие процеси и понатаму.

Облиците на вклучување во најголем дел беа спроведени во согласност со начелата од Упатството⁶ и методологијата⁷ за начинот на постапување во работата на министерствата во процесот на спроведување на проценката на влијанието на регулативата. Сепак, во работните групи се забележува отсуство на претставници на маргинализираните и ранливите групи граѓани и/или на граѓанските организации кои ги застапуваат нивните интереси, што е еден од индикаторите во областа учество (инклузивност), кој Блупринт платформата го следи.

Работните групи, особено надлежните лица кои ги водат, во најголем дел ги земаат предвид пристигнатите забелешки и предлози од засегнатите страни и даваат суштински издржано образложение за причините поради кои не биле прифатени. Сепак, ова не е практика на сите работни групи, како на пример работните групи кои работеа или се уште работат на текстот на Законот за паричен надоместок на жртвите на кривичните дела и Законот за правда за децата.

Дополнително, се забележува дека мислењата, забелешките и сугестиите кои не биле прифатени со образложение за причините не се објавуваат јавно на веб-страницата www.eneg.gov.mk, во извештаите за ПВР, спротивно на чл. 25 од Упатството, како што е случајот со Законот за адвокатура.

6 Упатство за начинот на постапување во работата на министерствата во процесот на спроведување на проценка на влијанието на регулативата, Достапно на: https://www.mioa.gov.mk/sites/default/files/pbl_files/documents/pvr/Upatstvo%20za%20PVR%20106-13.pdf

7 Методологија за оценка на спроведувањето на регулативата, Достапно на: https://www.mioa.gov.mk/sites/default/files/pbl_files/documents/Ex_post_Metodologija.pdf

II. Транспарентност

ИНДИКАТОР: ЈАВНОСТ, ОТВОРЕНОСТ И ДОСТАПНОСТ НА ИНФОРМАЦИИТЕ ЗА ПРОЦЕСИТЕ

Согласно Упатството за начинот на постапување во работата на министерствата во процесот на спроведување на ПВР, засегнатите страни се информираат за процесите на изготвување на предлог-законите преку годишен план за ПВР, во кој се наброени предлог-законите на кои ќе се работи, и известување кое се објавува на ЕНЕР, како и преку известување за почеток на подготовката за секој поединечен закон. Навременото известување е особено важно за да се обезбеди доволно време за засегнатите страни да можат да дадат содржински издржан придонес во процесот.

Министерството за правда го објави Годишниот план за ПВР за 2022 година на ЕНЕР⁸, кој содржи дел од законите кои Блупринт-платформата ги следи: Предлог-законот за кривичната постапка, Предлог-законот за правда за децата и Предлог-кривичниот законик. Кај ПВР за Предлог-законот за кривичната постапка, како цел на предлог-законот е наведено поефикасно постапување на надлежните институции во кривичната постапка, а лоцирани се одредени недостатоци во примената на Законот и потребно е усогласување на Законот со европското законодавство, преку вградување на ЕУ Директивите. Временската рамка за спроведување на ПВР и за спроведување на консултациите е утврдена од 01.06.2022 година до 30.06.2022 година, а засегнати страни кои ќе бидат вклучени во процесот се јавни обвинителства, судови, органи на државната управа, академска заедница, преку учество во работни групи формирани од страна на министерството или Владата.⁹ Кај ПВР за Предлог-законот за правда за децата, како цел на предлог-законот е наведено дефинирање на начелото на најдобар интерес на детето во Член 3 од Предлог на Законот, надоградување на правната рамка за правда

8 Достапно на: <https://ener.gov.mk/Default.aspx?item=pvrAdm&subitem=pubpvrview&year=2022&comp=NtcPqcnxOjmd6yniK+zzFw==&recl=49uX+ND6UA7exLc7d1Y6mw==%22>

9 Достапно на: <https://ener.gov.mk/Default.aspx?item=pvrAdm&subitem=view&recl=tFSNMDZnJKuRuvx7NG64Kw==>

за децата со цел доследно почитување на принципот на најдобар интерес на детето, транспонирање на директивите на ЕУ што се однесуваат на процедурална заштита на децата кои се осомничени или обвинети во кривичната постапка и за утврдување минимални стандарди за правата, поддршката и заштитата на жртвите на криминал, воедначување на системот на правна помош спрема дете во сите одредби на Предлог на Законот и зајакнување на заштитата на децата жртви и сведоци во кривичната постапка, а идентификуван проблем е отсуството на надоградената правна рамка за правата на детето кое влијае на нецелосно остварување на најдобриот интерес на детето како основен принцип на Конвенцијата на ОН за правата на детето, што доведува до неоедначена примена на одредбите за правна помош спрема дете што влијае во нецелосно остварување на правото на правна помош спрема детето. Останати дефинирани недостатоци се неостварувањето на најдобриот интерес на детето во однос на процедуралната заштита во судската постапка спрема дете и заштитата на децата жртви и сведоци во кривичната постапка поради неусогласеност на овие одредби со директивите на ЕУ, како и недоволно регулирање на механизмите за превенција на детското престапништво на локално и централно ниво, и институционална, материјална и функционална поставеност на Државниот совет за превенција на детското престапништво. Временската рамка за спроведување на ПВР и за спроведување на консултациите е утврдена од 01.03.2022 година до 30.04.2022 година, а засегнати страни кои ќе бидат вклучени во процесот се Министерство за труд и социјална политика, Министерство за внатрешни работи, ЈУ Завод за социјални дејности, Основно јавно обвинителство, Државен

совет за превенција на детско престапништво, Адвокатска комора на Северна Македонија, Меѓаши, Македонско здружение на млади правници и Центар за социјална работа Скопје, преку учество во работни групи формирани од страна на министерството или Владата.¹⁰ Кај ПВР за Предлог-кривичниот законик, како цел на предлог-законот е наведена кодификацијата на вонкривични прописи во Кривичниот законик и негово усогласување со европските и меѓународните стандарди, додека идентификувани проблеми се: пропишани кривични дела во посебни закони, дисперзија на кривични дела во голем број закони, некои од нив се номотехнички неиздржани, со оглед дека нивната дикција повеќе соодветствува со битието на одреден прекршок, отколку со битието за кривично дело; дисперзијата на кривични дела во голем број закони доведува до потешкотии во нивната примена и тоа, како од јавните обвинители, така и од судиите. Временската рамка за спроведување на ПВР и за спроведување на консултациите е утврдена од 01.05.2022 година до 30.06.2022 година, а засегнати страни кои ќе бидат вклучени во процесот се јавни обвинителства, судови, органи на државната управа, академска заедница, преку учество во работни групи формирани од страна на министерството или Владата.¹¹

10 Достапно на: <https://ener.gov.mk/Default.aspx?item=pvrAdm&subitem=view&recId=YhR2/ug17NDkAnmovaGYlw==>

11 Достапно на: <https://ener.gov.mk/Default.aspx?item=pvrAdm&subitem=view&recId=3B+69RrBZt00eHRj0j8W/A==>

За најголем дел од законите, известувањата на ЕНЕР се објавени навремено, паралелно со процесот кога започнува работата на работната група. Сепак, кај одредени закони (Законот за адвокатурата и Законот за парничната постапка) известувањето дека започнува процесот е објавено неколку дена пред да се објави нацрт-законот, односно многу подоцна од започнувањето на процесот. Имајќи предвид дека Министерството за правда, по правило, навреме ги објавува известувањата, се работи за исклучок што не го доведува во прашање општиот впечаток за инклузивноста на процесите за изработка на овие два закона. Дополнително, преку работната група и барањето мислења и предлози, стручната јавност претходно веќе беше известена дека процесот ќе започне. Во овој дел е важно да се потенцира потребата од усогласеност на стратешките планови на Министерството со Стратегијата, како еден од начините за зголемување на транспарентноста.

Начелно, сите закони кои беа изработени во форма на нацрт-закони беа објавени на ЕНЕР, со што се остави можност за коментирање. Исклучок од ова е новиот Закон за медијација¹², донесен од Собранието на Северна Македонија во декември 2021 година, кој никогаш не беше објавен на ЕНЕР. Пред усвојувањето на новиот закон, на ЕНЕР последно објавена беше верзијата на Предлог-законот за медијација од 2018 година¹³, кој иако влезе во процедура, не беше донесен од претходниот собраниски

состав. Извештајот за ПВР и сите коментари објавени на ЕНЕР се однесуваат на Предлог-законот објавен во 2018 година, иако помеѓу двете верзии постојат неколку суштински разлики за кои беше неопходно да бидат претходно објавени. Текстот на новиот Закон за медијација беше објавен на ЕНЕР на средина на јули заедно со извештајот за ПВР¹⁴, речиси седум месеци по неговото донесување од страна на Собранието, што го прави процесот на консултација задоцнет и бесмислен во овој случај.

Идентично, Предлог-законот за Академијата за судии и јавни обвинители, кој беше доставен до Собранието во јули 2021 година, не е објавен на ЕНЕР, односно последна достапна верзија на ЕНЕР е текстот на нацрт-предлог Законот за Академија за судии и јавни обвинители, усвоен од Владата во јули 2019 година.¹⁵

12 Закон за медијација, Службен Весник на Република Северна Македонија бр: 294/2021 од 27.12.2021, <https://www.slvesnik.com.mk/Issues/347ca6fd31344c17b804dab7b326c226.pdf>

13 Предлог-законот објавен на ЕНЕР е од 15.10.2018 година.

14 Текстот на законот и извештајот за ПВР се објавени на ЕНЕР на 12.07.2022 година.

15 Предлог-законот објавен на ЕНЕР е од 12.05.2019 година.

III. Навременост

ИНДИКАТОР: СПРОВЕДУВАЊЕ НА ПРОЦЕСИТЕ ВО ПЛАНИРАНИТЕ РОКОВИ

Како и изминатите години, се забележува отстапување од планираните рокови за спроведување на мерките кај сите закони кои се предмет на следењето. Со цел корекција на нереалните рокови предвидени во Акцискиот план кон Стратегијата, истиот веќе беше ревидиран. Причината за тоа е фактот дека реформите предвидени да се спроведат, се длабоки и бараат значително време и труд, многу повеќе од она што беше првично планирано. Ова е особено видно кај одредени процеси кои се започнати пред подолг временски период и сè уште не се комплетирани бидејќи се заглавени во собраниска процедура која трае предолго (Закон за парничната постапка, Закон за адвокатурата, Закон за Академијата за судии и јавни обвинители). Иако пропуштањето на роковите не претставува пропуст што може да го доведе во прашање реформскиот процес, сепак упатува на потребата од внимателно и реалистично планирање на временската рамка на идните реформски потфати кои ќе бидат опфатени во следната Стратегија.

IV. Квалитет

ИНДИКАТОР: ПРОПИСОТ ЈА УРЕДУВА МАТЕРИЈАТА НА ДОВОЛНО ЈАСЕН, ПРЕЦИЗЕН И НЕДВОСМИСЛЕН НАЧИН И ОВОЗМОЖУВА ОСТВАРУВАЊЕ НА ЦЕЛИТЕ ПОРАДИ КОИ СЕ ВРШИ РЕФОРМАТА

Имајќи предвид дека во најголем дел се работи за нацрт-закони чијашто финална содржина сè уште е неизвесна, давањето оценка за нивниот квалитет мора да биде со голема доза резерва. Во таа насока, Блупринт-групата за време на следењето се фокусира на два индикатора кои се однесуваат на квалитетот на понуденото законско решение, јасноста, прецизноста и одреденоста на членовите, како и на соодветноста на законското решение да ја оствари целта поради која се донесува.

Добар пример за потребата од целосно нов текст на закон е Кривичниот законик¹⁶, каде се прават сериозни измени во редоследот на одредбите и се додаваат нови кривични дела, поради што ова решение е подобро отколку да се пристапи кон измена на постојниот КЗ. Во објавениот предлог-закон може да се забележат измени во однос на кривичните дела против животната средина и воведување на повеќе нови кривични дела, меѓу кои и Екоцид. Дополнително направени се измени и воведени

¹⁶ Предлог-законот е објавен на ЕНЕР на 07.07.2022 година.

* Содржината е единствена одговорност на авторите и на грантистот и на ниту еден начин не може да се смета дека ги изразува гледиштата и ставовите на Фондацијата „Отворено општество“ – Македонија.

се нови кривични дела со цел усогласување со Конвенцијата на Советот на Европа за спречување и борба против насилството врз жените и семејното насилство, но сепак потребни се промени со цел целосно усогласување со Конвенцијата. Воведено е и ново кривично дело Безобзирно управување со моторно возило после многубројните реакции на јавноста, но и на стручната јавност во текот на изминатата година. Исто така, поради значајните измени, целосно нов текст на ЗПП и ЗПД беше составен, со цел олеснување на нивната примена и постигнување на номотехнички квалитет на законот. Сепак за овие два текста се уште не може со сигурност да се тврди дека целите поради кои се врши измената се остварени, со оглед дека во однос на ЗПД на ЕНЕР, во известувањето за започнување на процесот се наведени 5 цели, наведена е само една директива за која е потребно усогласување и наведено е дека е потребно усогласување со ЗКП, кој притоа е во процес на измена и дополнување, а од друга страна, за ЗПП е неопходна негова примена за да може да се утврди дали целите ќе бидат остварени имајќи во предвид дека Акцискиот план нив ги поставува на мошне апстрактен начин („надминување на проблемите при неговата примена“). Додека кај овие закони е оправдана подготовката на нов текст, потребата од нов текст не се забележува кај Законот за адвокатурата и Законот за медијација, во кои не се направија обемни измени, а сепак се оди на нов законски текст, што повторно го наметнува прашањето дали носењето нов закон со минорни интервенции во неговата содржина е оправдано.

Вториот индикатор - соодветноста на законското решение да ги оствари зацртаните цели поради кои се донесува - е покомплексен да се процени поради непрецизно одредените цели на начин на кој се предвидени во Стратегијата. На пример, кај Законот за парничната постапка појдовен мотив поради кој се пристапи кон донесување на сосема нов ЗПП беше да се подобрат одредбите кои „предизвикаа значителни проблеми и потешкотии во практиката“ без да се прецизираат конкретни области. Кај Законот за адвокатурата, пак, Стратегијата предвидува „воведување континуирана обука за адвокатите, организирана од страна на Адвокатската комора, со законски утврден фонд часови на годишно ниво“, а усвоениот нацрт-закон само делумно ја остварува оваа цел, од причина што не предвидува законски минимален фонд часови кои адвокатите треба да ги поминат на обука. Од друга страна, може да се заклучи дека новиот Закон за медијација ги остварува целите поради кои се донесува бидејќи со него се ревидира испитот за медијатори, се предвидува можноста за поведување на постапката за медијација и по електронски пат, се воведува задолжително внесување на сите примени барања за медијација во Електронскиот регистар и се воведува Национален совет за медијација.

V. Влијание врз човековите права и социјалната правда

ИНДИКАТОР: ПРЕДЛОГ-ЗАКОНОТ/ ПРОПИСОТ ГО ОЛЕСНУВА ОСТВАРУВАЊЕТО НА ПРАВАТА НА ИМАТЕЛИТЕ НА ПРАВА (RIGHTS-HOLDERS) И ЈА ЗАЈАКНУВА ОДГОВОРНОСТА НА НОСИТЕЛИТЕ НА ОБВРСКИТЕ (DUTY-BEARERS)

Во оваа фаза, проценка на влијанието на предложените закони врз човековите права и социјалната правда може да се даде само со резерва. Сепак, од аспект на содржината на дел од законите, како и од процесите на нивна изработка и донесување, може да се даде иницијална анализа за областите и за начинот на кои тие можат да имаат влијание врз остварувањето и заштитата на човековите права.

Нацрт-законот за парничната постапка, како централен закон што ќе го уредува постапувањето на судовите, може да има значително влијание врз остварувањето и заштитата на правата. ЗПП мора да обезбеди гаранции за еднаквост на оружјата. Од друга страна, начелото на процесна ефикасност може да има негативно влијание врз заштитата на правата на граѓаните. Скратувањето на роковите во кои треба да се преземат одредени процесни дејствија, како

и сериозните последици од преземањето одредени дејствија, може да биде сериозен предизвик за лицата кои немаат пристап до квалитетна правна помош.

Значајни новини за кои се очекува да имаат позитивно влијание се: намалувањето на висината на паричната казна за учесниците во постапката, воспоставувањето посебна постапка за заштита на колективните права (заштита на животната средина, спречување на дискриминација, потрошувачки права, здравствени права и други интереси), отстранување на обврската вештачењето да се достави со тужбата, како и предвиденото право на ревизијата во споровите за заштита од дискриминација и во споровите за психичко вознемирување на работното место (мобинг).

ЗПП има особено значајна улога во заштитата на имотните права на граѓаните, затоа што ја воспоставува рамката во којашто се решаваат сопственичките и семејните спорови, како и прашањата поврзани со долговите. Правната рамка што ги фаворизира компаниите и лицата во поповолна материјална положба во споредба со посиромашните и правно неуките странки,

* Содржината е единствена одговорност на авторите и на грантистот и на ниту еден начин не може да се смета дека ги изразува гледиштата и ставовите на Фондацијата „Отворено општество“ – Македонија.

може значително да го отежни пристапот до суд и со тоа да влијае на засилување на затворениот круг на сиромаштијата. Со предложеното решение се предвидува ослободувањето од плаќање на трошоците на постапката, за лицата кои не се во материјална состојба да ги платат, да биде целосно пренесено на уредување на Законот за бесплатна правна помош.

Предлог-законот за правда за децата, кој се уште е во работна верзија, доколку се постави системот за адвокатот и трошоците на адвокатот да ги исплаќа органот пред кои се постапува спрема детето (МТСП, МВР и Јавното обвинителство), постои можност за олеснување на процесот на остварување на правата на детето. Единствениот ризик кој може да се појави е органите како носители на обврски кои учествуваат во процесите на справување со детето да не се чувствуваат доволно обврзани да ја извршуваат исплатата на трошоци за правна помош па тоа да би влијаело на квалитетот на правната помош и немање доволен интерес за понатамошно учество во овој државен систем за правда за деца. Тргувајќи од фактот што во домашното законодавство до сега постоеше празнина во дефинирање на терминот „најдобар интерес на детето“, иако на неколку наврати е потенцирано дека треба тоа да се надмине, со овој закон се постигнува токму тоа. Вклучена е ваква дефиниција која сама по себе подразбира дека се очекува унапредување на пристапот до правда на детето од аспект на негово приоритизирање пред другите интереси, материјални и/или процесни одредби.

Заради природата на Законот за адвокатура, кој уредува статусни прашања за одредена професија, неговото влијание врз имателите

на права и носителите на обврски, како и при олеснувањето на пристапот до правда, е ограничено. Сепак, воведувањето обврска за континуирана едукација (под претпоставка дека ќе биде реализирана со највисоки стандарди) може да обезбеди подобар квалитет на правната помош што е неопходно за да се заштитат правата на имателите (rights-holders). Дополнително, воведувањето задолжителна почетна обука во која ќе се даде фокус на етичките правила на професијата се очекува да има позитивно влијание врз односот на адвокатите спрема ранливите странки. Истовремено нацрт-законот за адвокатурата, врши временско ограничување на пристапот до професијата (работата) за одредени категории лица на кои одредена законски пропишана јавна функција (на пример, судија, јавен обвинител и сл.) им престанала со одлука во судска, дисциплинска или во друга постапка, со која е утврдена одговорност во вршењето на функцијата, иако со КЗ не е предвидена забрана за вршење на професијата. Сепак, ограничувањето е оправдано и има легитимна цел, а тоа е заштитата на интегритетот и угледот на адвокатската професија.

Со новиот Закон за медијација повторно се предвидува можноста за субвенционирање на постапките за медијација и се уредуваат општите услови и критериуми за субвенционирање на трошоците на медијаторот, додека пак поблиските критериуми и начинот на субвенционирање ги пропиша министерот за правда, со донесување на Правилникот за поблиските критериуми, начинот на субвенционирањето, исплатата, образецот за наплатена награда, трошоците на медијаторот, образецот на барањето за субвенционирање и потребната документација

која се доставува во прилог на барањето за субвенционирање на дел од трошоците за медијација.¹⁷

Значаен прогрес во однос на овој индикатор е направен со Законот за паричен надоместок на жртвите на кривичните дела, кој помина на првото читање во Собранието во јули 2022 година и се уште е во собраниска процедура. Имено, законот е изготвен со цел да ги пресретне потребите на жртвите на насилни кривични дела од првична помош при справувањето со последиците од преживеаното насилно кривично дело. Законот предвидува основање независно тело наречено Комисија за паричен надоместок на жртвите од кривично дело со насилство. Во оваа комисија би биле здружени претставниците на сите главни чинители кои се справуваат со жртви, а притоа имаат обврска да спроведуваат активности за подигнување на свесноста и информирање на јавноста и на жртвите за остварувањето на правата предвидени со овој закон.

Доколку при примената на Законот во пракса се исполнува начелото на еднаквост и неселективност, се очекува тој да го унапреди пристапот до правда за жртвите на насилни кривични дела, кои претставуваат ранлива категорија лица. Следствено, преку воведените видови парични надоместоци со Законот, се очекува дека на жртвата ќе ѝ се помогне со зајакнување на нејзината финансиска сигурност за полесно справување со последиците од кривичното дело.

¹⁷ Службен Весник на Република Северна Македонија бр: 91/2022 од 12.04.2022

ЗА ПРОЕКТОТ

Проектот „За правда – граѓански придонес за унапредување на правосудството“ е финансиски поддржан од Фондацијата Отворено општество – Македонија, а спроведуван од Македонското здружение на млади правници, Институтот за европска политика, Институт за човекови права, Коалицијата Сите за правично судење, Хелсиншкиот комитет за човекови права и Центарот за правни истражувања и анализи, под координација на Институтот за европска политика.

Генерална цел на проектот е зголемување на влијанието на граѓанските организации во процесот на реформи во правосудството како предуслов за заштита на човековите права и обезбедување социјална правда.

Посебни цели на проектот се:

1. Зајакнување на процесот на следење на спроведувањето на Стратегијата за реформа на правосудниот сектор (2017-2022) со фокус на нејзиното влијание врз заштитата на човековите права и обезбедувањето социјална правда, како и придонес во подготовката на идната Стратегијата за правосудниот сектор.
2. Унапредување на партиципативното креирање политики во областа на правосудството со користење на меѓу-секторски пристап и соработка со тематски мрежи и други граѓански организации.
3. Зајакнување на активностите за застапување засновано на докази во областа на правосудството од страна на граѓанските организации.

* Содржината е единствена одговорност на авторите и на грантистот и на ниту еден начин не може да се смета дека ги изразува гледиштата и ставовите на Фондацијата „Отворено општество“ – Македонија.

